

Dansk-grønlandsk forskningspolitik i arktisk område

Hans Junker Mortensen, lektor Ph.D., Ilisimatusarfik, Grønlands Universitet

1. Indledning

I mit bidrag vil jeg som forsker og underviser ved Ilisimatusarfik, Grønlands Universitet give et bud på dansk forskningspolitik i arktisk område. Jeg har valgt Grønland på grund af de historiske og nuværende bindinger gennem rigsfællesskabet mellem Grønland og Danmark. Denne samhørighed har udmøntet sig i, at Danmarks samlede offentlige polarforskningsindsats beløb sig til 108 mill. kr. i 1989 og til ca. 129 mill. kr. i 1993. (Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland, Dansk Polarcenter, Strategi- og Handlingsplan 1993-1997: 12, 32).

I lyset af det danske bidrag til forskning i Grønland skal vi her se lidt nærmere på de fordele, Grønland og Danmark har ved dette gensidige samarbejde.

Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland (KVUG) blev oprettet i 1878 og repræsenterer de statslige forskningsråd, en række forskningsinstitutioner og myndigheder med tilknytning til Grønland. Den 1. januar 1989 blev Dansk Polarcenter (DPC) oprettet som en institution, som i dag hører under Det danske Forskningsministerium, som et rent dansk anliggende, hvis formål er at fungere som sekretariat for KVUG. I 1994

har den danske regering afsat 10 mill. kr. for hvert af årene fra 1995 til 1998 til gennemførelse af en strategiplan, og KVUG skal i samarbejde med forsknings-rådene udarbejde en national strategi for polarforskningen.

2. Forskningspolitik

Når man generelt debatterer uddannelses- og forskningspolitik, må man tage hensyn til politiske og økonomiske interesser og aktører, som påvirker udviklingen. På samme tid må man også vurdere videnskaberne og forskningens inertia, dvs. deres egne mål og metoder. Videnskaberne vigtigste rolle på langt sigt er at producere kundskab, som står til rådighed for alle. Det betyder dog ikke, at videnskaberne og forskningen udvikles i isolation fra samfundet. Samfundet bestemmer stort set, hvilke forskningsområder og videnskaber der udvikles i samfundet, og hvad man bruger videnskabelig kundskab til. (Böhme, G., 1983). Stort set kan man hævde, at forskningspolitik realiseres inden for rammen af følgende interaktive kræfter: – Nationale interesser, som er den måde, hvorpå staten forsvare sine sociale, ideologiske og økonomiske strategier og politik. – Lokale økonomiske interesser, som er den måde, hvorpå lokale virksomheder forsvare og opnår sine mål og udvikler den innovations-

aktivitet, der er i erhvervslivet. – Internationale og globale interesser, som danner grobund for internationale organisationer. Disse internationale organisationer er fx Northern Science Network (NSN), der støtter og koordinerer forskning inden for bl.a. øko-systemer i arktiske områder. International Arctic Science Committee (IASC) hvis forskningsområder fx er arktisk marine-geologi, arktiske gletchere og arktiske sociale forhold. Arctic Environmental Protection Strategy (AEPS) hvis forskningsområde er en række tværnationale miljøovervågnings- og beskyttelsesprogrammer. Nordic Arctic Research Forum (NARF) som er et samarbejde mellem nordiske samfundsvidenskabelige forskere. Inuit Studies Conference som beskæftiger sig med antropologisk/etnologisk forskning.

Internationale interesser er både forskningsmæssige og økonomiske. Udenlandske universiteter og forskningsinstitutter søger lokal kundskab fra de lokale universiteter og forskningsfaciliteter. Omvendt søger lokale universiteter og forskningsinstitutter kundskab og samarbejde med de udenlandske universiteter. Udenlandske virksomheder søger lokal know-how og kundskab, som er svær at finde andet sted, og omvendt søger lokale virksomheder kundskab og samarbejde på forsknings- og udviklingsområder, som ikke findes indenlands. Med andre ord er opgaverne forskelligartede/differentierede. De udføres af forskere med uddannelse inden for et bredt spektrum af professioner. De udvikles i forskellige netværkstrukturer af forskellig størrelse og med forskellig sammensætning, og til og med strukturer, der skifter udseende gennem tiden. Forskningen er samtidig koblet til andre, beslægtede opgaver (undervisning, efteruddannelse, rådgivning, konkrete opgaveløsninger etc.). Disse tilknyttede opgaver er væsentlige for forskningen. De åbner forskningen mod samfundet, giver den dialog og legitimerer den; men de er også med til at gøre dens virkelighed kompleks. Vi kan der-

for sige, at for at god forskningspolitik er godt tilrettelagt, må den indeholde en række interne og eksterne processer, som skal kobles sammen. Disse karakteristika har en række konsekvenser for, hvilken form for forskningspolitisk styring, der er hensigtsmæssig i relation til forskning og forskningsorganisationer og for, at samfundet som helhed kan høste de frugter, som et godt forskningssamarbejde kan bibringe.

3. Det danske og grønlandske samarbejde

Grønland er ved at forme sin egen forskning og forskningspolitik. Hvordan kan Grønland få glæde af den forskning, der forvaltes af Dansk Polarcenter (DPC), når DPC har hovedsæde i Danmark og er et dansk anliggende, som henhører under Det danske Forskningsministerium og derfor først og fremmest varetager nationale interesser? Naturligvis ville det være ønskeligt for arktisk forskning, hvis DPC havde en repræsentation eller et forskningscenter/kontor i Nuuk.

Inden for et relativt kort tidsrum har omgivelserne, miljø, kultur, politik og socio/økonomiske realiteter i det arktiske samfund forandret sig drastisk. Fra et traditionelt meget lukket fangersamfund, hvor befolkningen boede meget spredt i mange små bygder langs kysten, har ude fra kommende indflydelse, klimaændringer, ændring fra den gamle selvforsynende naturalieøkonomi til pengeøkonomi, større åbenhed mod udlandet og kontakt til omverdenen, etablering af direkte diplomatiske forbindelser samt indførelse af et avanceret hjemmestyre bevirket en stor forandring i regional udvikling, som har præget de kulturelle, sociale og erhvervsmæssige forhold i hele den arktiske samfundsøkonomi.

Ved indtil videre at have gennemgået en del af en internationaliseringsproces må man spørge sig selv, hvilke udviklingsperspektiver er der for befolkningen, som bor i de regionale arktiske samfund? Er det muligt og attrå-

værdigt at fortsætte den nuværende udvikling af det arktiske folks levevilkår under de omstændigheder, de tilbydes? Er overførelser af fx informationsteknologi og innovation tålelige i det arktiske samfund? Er den kulturelle karakteristik af det arktiske folks samfund blevet opslugt af det internationale samfunds indblanding i deres anliggender? Er et regionalt arktisk samarbejde muligt inden for erhvervslivet, og hvorledes koordineres og effektiviseres Arktis. Er arktisk erhvervsliv, d.v.s. industri og handel, i stand til at indgå i konkurrencen på det globale marked? Kan begrebet bæredygtig udvikling blive udviklet til opretholdelsen af et analytisk instrument, som holder fast ved og forstår det indbyrdes forhold mellem natur, økonomi, innovation, teknologi og kultur, som udgør betingelserne for arktisk udvikling?

Nøgleordet til besvarelse af de omtalte områder ligger inden for forskning. At have en grønlandsk samfundsforskning er en vej til at holde det grønlandske samfund ajour med den faglige udvikling »i verden«, men i særlig grad med en udvælgelse og evt. tilpasning af de elementer, som kan forventes at have en særlig relevans for det grønlandske samfund. Et dansk-grønlandsk samarbejde gennem Dansk Polarcenter vil bidrage til arktisk samfundsudvikling og styrke international forskning. Gennem studier af forhold i Grønland og ved at sætte den viden i relation til den internationale viden er der en »pipe line« til den fortsatte udvikling i samfundene.

Universiteterne har ansvaret for forskeruddannelsens internationale kvalitet og dermed for vejledning og tildeling af doktorgrader, herunder Ph.D. graden. I erkendelse af, at universiteterne i arktisk er små og samtidig skal være internationale konkurrencedygtige, må man derfor søge samarbejde med andre universiteter. I den forbindelse kunne Dansk Polarcenter bistå Ph.D. studerende i Grønland og Danmark i et udvekslingsprogram i arktisk

forskning i kortere eller længere perioder, hvor den studerende under ledelse af en seniorforsker underviser og forsker i et arktisk projekt. Opgaverne indebærer såvel grundforskning som anvendelsesorienteret forskning. Dansk Polarcenter vil højne niveauet af dansk-arktisk samfundsudviklingsforskning ved at koordinere et samarbejde mellem grønlandske, danske og udenlandske forskningsinstitutioner.

I dag er det nødvendigt, at grønlandsk-dansk forskning er en del af det internationale forskningssystem. Adgangsbilletten til den internationale forskning er, at vi har noget at tilbyde i samarbejdet. Kvalitet fastlægges med international målestok. Fx kan nævnes Agnete Weis Benzons forskning, hvor hendes studier af den specifikke grønlandske retstradition fik betydning for udviklingen af det grønlandske retssystem, men i dag også er en inspiration for retsudviklingen og retsforskningen i de tidligere kolonier i Afrika. Det samme problem, tilpasning af lokale traditioner til et stort retssystem fra et meget industrialiseret samfund, kan belyses ud fra netop grønlandske forhold og siden fungere som analysemodel o.l. for andre samfund.

Et fremtidigt initiativ for at følge den internationale forskningsudvikling har forskningsministeren, energiministeren og undervisningsministeren taget, idet de alle har været positive over for idéen om oprettelse af et geovidenskabeligt forskningscenter af internationalt format. Geocentret vil omfatte følgende institutioner: Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelser under Miljø og Energiministeriet, Geologisk Institut, Geografisk Institut og Geologisk Museum under det naturvidenskabelige fakultet ved Københavns Universitet samt Dansk Lithosfærecentre, som er et forskningsinitiativ etableret af Danmarks Grundforskningsfond. Forskningscentret forventes at stå klar i år 2000 og vil få en videnskabelig, administrativ og økonomisk

størrelse, der gør det velegnet som partner i store forskningsprojekter med udenlandske institutioner. Geocentret vil komme til at ligge i Københavns Universitets bygninger, hvor de samlede udgifter til oprettelsen anslåes til 190 mio. kr. (Forskningsministeriet, Pressemeldelse, 18. januar 1996).

Hvis et land isolerer sig, får det ikke den nødvendige kvalitetsbedømmelse, idet metoder, videnskabeligt sprog og måder at tænke og arbejde på vil være præget af international forskning. Intet fag kan ud fra henvisninger til forskningstraditioner eller national betydningsfuldhed være hævet over en kvalitetsvurdering efter international målestok. Fra Ilisimatusarfiks side vil et samarbejde med Dansk Polarcenter være formålstjenligt, da forskningens globale karakter viser sig ved et udstrakt samarbejde på tværs af landegrænserne, og Dansk Polarcenter kan formidle forskernetværk, informationsaktivitet og koordinere et samarbejde, som indeholder konkrete forskningsprojekter, men også uddannelse, gæsteophold, møder, seminarer, symposier, kongresser, tidsskrifter m.v.

Naturligvis findes der nationale forhindringer for forskningens globale samarbejde, men det viser sig, at de er skadelige, da de lande, som har forsøgt at holde deres forskning og forskere isoleret fra omverdenen, har betalt en høj pris herfor, idet det indebærer manglende viden om udnyttelse af den store verdens forskning, manglende fornyelse og manglende konkurrence.

At arbejde internationalt er vigtigere i dag end nogensinde. Forskningens omfang og tempo øges. Forskningssystemets opbygning og forskningsvilkårene ændres hastigt. Det bliver sværere for forskerne at nå nogen vegne, hvis de ikke samarbejder. Forskerne bliver kun inddraget i samarbejde, hvis de har noget at bidrage med. Det gælder for forskerne om at skabe deres netværk af personlige forbin-

delser verden over. Forskningen udføres i dag i et globalt forskningsmarked, og dansk-arktisk forskning må yde for at nyde.

For at kunne levere god polarforskning skal forskerne have gode arbejdsvilkår. Hertil hører nødvendige driftmidler og ressourcer samt muligheder for og tilskyndelse til at deltage i dansk og internationalt samarbejde. Dansk Polarcenter kan medvirke til at formidle og etablere kontakt til forskningsprojekter inden for arktisk forskning på de universiteter, handelshøjskoler og forskningsinstitutter i Danmark, hvor arktisk forskning udføres. De pågældende danske forskningsinstitutioner kan indgå i et gensidigt samarbejde med Ilisimatusarfik, så forskere i Grønland ikke kun skal levere viden og service, fordi de er på stedet og i miljøet med lettere adgang til kilderne, men hvor samarbejdet er ligeligt fordelt i et arktisk projekt. Her kan Dansk Polarcenter fungere som det organ, som har en samlet viden om, hvad der foregår, og som har en samlet slagkraft overfor Forskningsministeriet, Statens Forskningsråd, EU m.fl.

Universiteterne har altid haft til opgave både at forske og uddanne. Universiteternes lærere er i stort omfang samtidig forskere. Det fremhæves ofte, at forskning og universitetsuddannelse hører sammen, og sammenkoblingen har været afgørende for opbygningen af de universiteter, vi har i dag. Også her kan Dansk Polarcenter formidle en udveksling mellem lektorer/forskere, så de henholdsvis underviser på de implicerede institutioner og samtidig kan forske, hvilket vil bidrage til at fremme omfanget og kvaliteten af den videnskabelige udforskning af Grønland og de omliggende arktiske områder. Ved at have forskningsaktive lærerkræfter sikres både ajourføring generelt af det grønlandske samfund og en tilgang af unge uddannede med virkelig forståelse for det grønlandske samfunds måde at fungere på og for dets problemer. Det gælder både offentlig administration og private virksomheder.

Litteratur

- Böhme, Gernot: *Finalization in Science*: D. Reidel Publishers, 1983.
- Dansk Polarcenter: *Betænkning om Dansk Polarcenter*: Statens Informationstjeneste, 1990.
- Forskningsministeriet: *Betænkning om Forskningsrådgivning*: Statens Information, 1995.
- Forskningsministeriet, Pressemeldelse: *Opbakning til dansk Geocenter af internationalt format*: 18. januar 1996.
- Foss Hansen, Hanne: *Organisering og styring af forskning*: Nyt Fra Samfundsvidenskaberne, 1988.
- Grønlands Statistik: *Grønland 1995, Statistisk Årbog*: Atuakkiorfik, 1995.
- Jónsson, Ivar: *Udviklingen af det grønlandske innovationssystem frem til år 2010*: INUTEK, Grønlands Teknologiske Selskab, 1995.
- Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland: *Polarforskning, Strategi- Og Handlingsplan 1993-1997*: Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland, 1992.
- Mortensen, Hans Junker: *Grønlands fordele ved at samarbejde med Dansk Polarcenter*: INUTEK, Grønlands Teknologiske Selskab, 25. januar 1996.